

Herman Dalmatin/Hermannus Dalmata (oko 1105/1110. – posl. 1154), De indagazione cordis. O preispitivanju srca, Croatica Christiana – Fontes, Svezak 27, Scripta auctorum Medii aevi 5, prir. Alojz Ćubelić, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009, 136 str.

Priređivaču izdanja djela *De indagazione cordis* Hermana Dalmatina, docentu na Katedri za filozofiju Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Alojzu Ćubeliću, ovo nije ni prvi ni slučajni susret s Hermanom Dalmatinom koji je rezultirao publikacijom o tom značajnom srednjovjekovnom Hrvatima koji je djelovao i izvan granica domovine. Naime, Ćubelić je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2004. godine s uspjehom obranio doktorsku disertaciju pod naslovom *Filozofski elementi u djelu Hermana Dalmatina*, što bez sumnje ide u prilog njegovoj kvalificiranosti za priređivanje izdanja koje je u rujnu 2009. godine predao našoj – ne samo znanstvenoj – javnosti.

Izdanje započinje *Proslovom* iz pera akademika Augusta Kovačeca u kojem se najprije osvrće na zasluge Hermana Dalmatina za europsku kulturu, a potom, uz kratke komentare, donosi pregled izdanja.

Slijedi biografija Hermana Dalmatina s najznačajnijim momentima njegova znanstvenog opusa koji potpisuje akademik Franjo Šanjek. Ukratko su objašnjeni različiti nadimci koje je Herman u potpisu svojih djela stavljao uza svoje ime te njegov učitelj Thiery iz Chartresa, čija je mudrost u duši mladog Hermana ostavila dubok trag i zapalila znanstveni žar. Nakon studija *Septem artes liberales* Herman s Robertom iz Kettona odlazi u Aziju gdje je izvrsno svladao arapski jezik te se potom daje na proučavanje arapskih tekstova, osobito astronomije, koju Herman naziva temeljem znanosti. Iz niza događaja Hermanova avanturističkog i uzbudljivog znanstvenog života svakako je potrebno spomenuti njegovo sudjelovanje (kao »stručni savjetnik« Roberta iz Kettona) u prevodenju Kurana te prijevode drugih tekstova o islamu. No njegova velika ljubav ipak je astronomija te na tom području prevodi, komentira i kompilira najveći broj radova. Šanjek donosi i popis Hermanovih djela prema kategorijama kako ih je podijelio povjesničar znanosti Charles Burnett, ali dodaje i vlastitu klasifikaciju: izvorne radove i kompilacije, prijevode te atribucije. Posebnu pozornost Šanjek posvećuje odnosu kršćanskoga Zapada prema islamu u Hermanovo vrijeme, njegovu udjelu u stvaranju tzv. Toledske zbirke tekstova o islamu te postavlja Hermana u kontekst doticaja Hrvata s araboislamskom tradicijom. Posljednje poglavlje Šanjekova prikaza bavi se Hermanovim mjestom u povijesti znanosti konstatirajući rast interesa u 20. st. za Hermanov opus, mahom u svijetu, a tek u posljednje vrijeme i u nas. Šanjekov prikaz završava kartom studijsko-znanstvenih putovanja Hermana Dalmatina.

Nakon tog »općeg« uvoda u život i djelo Hermana Dalmatina, priređivač izdanja Alojz Ćubelić uvodi čitatelja u samu raspravu *De indagazione cordis*. U uvodnim napomenama ukazuje na različite koncepcije univerzuma koje su izvršile utjecaj na poimanje astronomije i astrologije u vremenu kada je djelovao Herman

Dalmatin, svraćajući pozornost na kršćansko razumijevanje svijeta kao tvorenog iz ničega nasuprot antičkog koncepta vječnosti materije. Po logici stvari, budući da je Herman preveo i Ptolemejevu *Planisferu*, spominje se i Ptolemej kao najutjecajniji autoritet na području astronomije sve do 17. stoljeća, Ćubelić nastoji ući u trag zanimanju za astronomiju i astrologiju, razlikujući jednu od druge. Astronomija u prvom redu opaža i objašnjava pojave izvan Zemlje te podrijetlo, razvoj i svojstva zvijezda i procesa u svemiru, jednom riječju nastoji otkriti zakone koji u njemu vladaju. Astrologiji se pak odriče znanstvenost jer pokušava objasniti i predvidjeti utjecaj gibanja nebeskih tijela na Zemlju i čovjeka u smislu određivanja njegove sudbine. Priređivač izdanja objašnjava da se kod rasprave koja još nosi naslov *De occultis* radi o kompilaciji, priručniku s astrološkim informacijama od više autora iz čak devedeset sedam perzijskih, babilonskih i memfijskih knjiga. Herman ju je »dodao, nadopunio te, najvjerojatnije, koristio kao neku vrstu bilježaka za nadogradnju osobne kulture u ondašnjoj intelektualnoj sredini. Teško je, zapravo, odrediti za koju je svrhu pisano i komu je bilo upućeno, te stoga možemo samo pretpostavljati, na temelju onoga što o Hermanu danas znamo, koja je bila osnovna nakana toga njegova djela«. Nažalost, priređivač ne iznosi svoje pretpostavke o mogućoj svrsi te astrološke rasprave, te kasnije i sâm izražava čuđenje fascinacijom astronomije i astrologije – koje su u arapskom svijetu smatrane najuzvišenijim znanostima onoga vremena – koja je Hermana nagnala da se potpuno preda »tom mukotrpnom i divljenja vrijednom pothvatu prevođenja te kompiliranja arapskih astronomskih i astroloških djela.« Ćubelić objašnjava da Herman »još uvijek korjenito ne suprotstavlja astronomiju i astrologiju, pa je čak i sam sastavio i preveo nekoliko astroloških spisa, premda čini jasnu distinkciju između značenja astronomije i astrologije.« No interes je kod Hermana jednak kako za prvu tako i za drugu. Jedan od razloga za to Ćubelić vidi u neodvojivosti i komplementarnosti astrološkog vidika u arapskim astronomskim istraživanjima. Tu se prepoznaje i zavodnički utjecaj arapskog astronoma i astrologa Abu Ma'shara, čije je djelo *Veliki uvod u astronomiju* Istranin također preveo. Osim toga, *De indagazione cordis* vrvi, kako primjećuje priređivač izdanja, arapskim imenima zvijezda i znakova zodijskih te čestim pozivanjem na arapske autore. Sljedeće poglavlje Ćubelićeve uvodne studije bavi se strukturom Hermanove rasprave. Rasprava je podijeljena u tri osnovna dijela: prvi se podudara s osmom knjigom Abu Ma'sharova *Velikog uvoda*, drugi se bavi različitim temama, a treći je dodatna rasprava. Iako je na djelo *O preispitivanju srca* još u 19. stoljeću upozorio M. Steinschneider, ono je široj znanstvenoj zajednici ostalo gotovo nepoznato. Hermanova rasprava, kako nas informira priređivač, nije prošla bez »afera« kad je riječ o autentičnosti autorstva, ali čini se da se pri tom radi o zabuni. U nastavku A. Ćubelić se posvećuje sadržajnoj složenosti rasprave. »Ono što je od prvog trenutka čitanja ovog djela uočljivo jest izuzetna složenost ili, bolje rečeno, zamršenost sadržaja.« K tomu, iako se poziva na brojne astronomske autoritete, Herman raspravu piše na svoj, u usporedbi s drugima, neuobičajen način, uključujući u nju sva poznata područja i zanimanja: religiju, znanje, alkemiju i gotovo sve aspekte ljudskog života. Ćubelić upozorava na to da takvo svaštarenje može čitatelja navesti na to da prekine čitanje i okrene se nečem drugom, ali prepoznaje i Hermanovu svijest o toj poteškoći te njegovo nastojanje da u poetskom i slikovitom pisanju i

vokabularu razvije »izvornost koja oslobađa od monotonije građe.« Tu nam Ćubelić ekstrahira niz veznika koji su u tekstu najčešće korišteni kako bi dočarao Hermanov trud da mu izričaj bude radije raznolik nego suhoparan. Konačno, priređivač se okreće Hermanovim izvorima te donosi osnovne podatke o životima i djelima Albu-masara, Ptolemeja, Hermana Trismegist(us)a, Doroteja iz Sidona, Messahalaha i Rhazes/Razija.

»Započinje Druga (knjiga Hermanova djela O preispitivanju srca) koja raspravlja o naravi znakova.« Tako je naslovljen četvrti dio izdanja, u kojem se donosi prijevod djela Hermanove rasprave te ilustracije zodijakovih znakova prema rukopisima Hermanova djela *De indagazione cordis*.

O paleografskim obilježjima rukopisa čitamo u nastavku, koji potpisuje mr. sc. Branka Grbavac. Najprije saznajemo da originalni rukopis rasprave nije sačuvan te da se u ovom izdanju radi o rukopisu koji se čuva u knjižnici Ruske akademije znanosti i umjetnosti u Sankt Peterburgu. Rukopis sadrži i kritički aparat koji ukazuje na razlike prema rukopisu čuванom u Bodleian Library u Oxfordu, a koji je drugi najvažniji rukopis te rasprave. Osim ta dva rukopisa koji su korišteni za ovo izdanje postoje još četiri rukopisa iz 15. stoljeća: dva se čuvaju u Dijonu te po jedan u Berlinu i New Yorku.

Najopsežniji dio knjige čini transkripcija teksta Hermanove rasprave na latinskom jeziku. Sâm tekst sadrži i 1487 bilježaka u kojima se donose sadržajne razlike između petrogradskog i oxfordskog rukopisa.

Na kraju je dodan sažetak na engleskom jeziku, kazalo osobnih imena, etnonima i toponima te pojmovno kazalo.

Kao što priređivač u svojoj uvodnoj studiji i sâm piše, ovdje se ne radi o cjelovitu Hermanovu shvaćanju astronomije i astrologije, nego samo o predstavljanju osnovnih naglasaka rasprave *De indagazione cordis*. No i u ovakvu obliku Hermanova rasprava s uvodnom studijom priređivača te popratnim tekstovima suradnika na izdanju predstavlja važan doprinos za hrvatsku znanstvenu i kulturnu javnost, tim više što je to Hermanovo djelo široj javnosti gotovo potpuno nepoznato. Zahvaljujući studijama i raspravama koje prate sâm Hermanov tekst, izdanje će zasigurno pronaći put i do zainteresiranog čitatelja koji traži nekomplikiran i kvalitetan uvod u život i znanstveni opus Hermana Dalmatina te njegovo značenje za europsku ne samo znanstvenu (astronomijsku) nego i filozofsku, religijsku i međureligijsku baštinu. Knjiga se nudi i kao dobar način za upoznavanje europskog i arapskog društvenog, kulturnog i znanstvenog ozračja vremena u kojem je Herman djelovao.

Smijemo se opravdano nadati da će ovo izdanje izazvati interes budućih »hermanovaca« i njihovo proučavanje Hermanove baštine. Nadamo se također da Alojz Ćubelić ovdje neće stati s obogaćivanjem znanstvene i kulturne javnosti izdanjima iz hrvatske filozofske baštine.